

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА КЕСИПКӨЙ ЖУМУШЧУ КҮЧҮНӨ СУРОО-ТАЛАПТЫ ТАЛДОО ЖАНА БОЛЖОЛДОО

Кыска версиясы

Киришүү

2024-жылы Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги (координациялоочу агенттик катары), Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги жана Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети Европалык билим берүү фонду тарабынан ишке ашырылып жаткан¹ DARYA (Борбордук Азиядагы сезимтал жаштар үчүн диалог жана иш-аракет) долбоорунун колдоосу менен Кыргыз Республикасында кесипкөй жумушчу күчүнө болгон суроо-талапты талдоону жана болжолдоону жүргүзүшкөн.

Талдоо Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык коргоо министрлиги (№141 буйрук), Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги (№4924/1 буйрук) жана Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети (№46 буйрук) тарабынан 2023-жылдын 23-августунда чыгарылган "Кесипкөй жумушчу күчүнө болгон суроо-талапты талдоо жана болжолдоо методологиясын бекитүү жана аны кесиптик билим берүү системалары үчүн сунуштарды иштеп чыгуу үчүн колдонуу жөнүндө" буйрукка (мындан ары - буйрук) ылайык, ошондой эле "Кесипкөй жумушчу күчүнө болгон суроо-талапты талдоо жана болжолдоо методологиясынын" (мындан ары - методология) негизинде жүргүзүлдү.

Талдоо Кыргыз Республикасындагы учурдагы жумушчу күчүн баалоону жана келечектеги жумушчу күчүн болжолдоону көздөйт. Талдоонун максаты - кесипкөй жумушчу күчүнө болгон суроо-талапты болжолдоо үчүн ишенимдүү негиз түзүү. Бул негиз Кыргыз Республикасынын Агартуу министрлиги жана Кыргыз Республикасынын Илим, жогорку билим берүү жана инновация министрлиги үчүн кыска жана орто мөөнөттүү келечекте эмгек рыногунун муктаждыктарын канааттандыруу үчүн кадрларды даярдоодо негиз болуп кызмат кылат.

Кесипкөй жумушчу күчүнө болгон суроо-талапты талдоо жана болжолдоо төмөнкү негизги маалымат булактарынын негизинде жүргүзүлдү:

1. Кыргыз Республикасынын бардык аймактарындагы экономикалык тармактар боюнча жумуш берүүчүлөрдү сурамжылоонун жыйынтыктары.
2. Жумуш менен камсыз кылуу кызматтарына кайрылган жумушсуздардын жумуш берүүчүлөр тарабынан сунушталган бош жумуш орундарына болгон катышын талдоо. Жумуш менен камсыз кылуу боюнча маанилүү маалымат булагы катары сурамжылоодон мурунку жылы жумуш менен камсыз кылуу борборлорунда катталган кесипкөй жумушчулардын саны колдонулган.
3. Бардык деңгээлдеги кесиптик билим берүү мекемелеринин (лицейлер, колледждер жана университеттер) бүтүрүүчүлөрүнө байкоо жүргүзүү. Лицей, колледж жана университеттин бүтүрүүчүлөрүнүн кесиптик кесипкөйлүк түзүмү талданды. Кесипкөй кадрларга болгон суроо-талапты салыштырганда, бүтүрүүчүлөрдүн бүтүрүүчү жылы эмгек рыногуна кирген үлүшү гана эске алынды. Бул бизге кесиптик билим берүү системасы үчүн кесипкөй кадрларды даярдоо боюнча сунуштарды иштеп чыгууга мүмкүндүк берди. Лицейлердин, колледждердин жана университеттердин бүтүрүүчүлөрү боюнча маалыматтарды эмгек рыногунда иштеген адамдардын саны, жумуш издегендердин саны жана жумуш берүүчүлөр тарабынан кесиптерге болгон суроо-талаптын деңгээли менен салыштыруу бизге кадрлардын жетишсиздиги же ашыкча болушу коркунучу жогору болгон кесиптерди аныктоого мүмкүндүк берди.
4. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтары.
5. Кыргыз Республикасынын Экономика жана соода министрлигинин маалыматтары (аймактык экономикалар боюнча).

Жумуш берүүчүлөрдүн сурамжылоосу улуттук деңгээлде жана бардык экономикалык тармактар (иш-аракеттер) боюнча жүргүзүлдү. Сурамжылоонун үлгүсү Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана

¹ <https://www.etf.europa.eu/en/what-we-do/darya-dialogue-and-action-resourceful-youth-central-asia>

миграция министрлиги менен биргеликте түзүлгөн. Сурамжылоого юридикалык жактар да, жеке ишкерлер да катышкан. Сурамжылоонун үлгүсү 3005 юридикалык жактан жана 1002 жеке адамдан турган.

1. Жумушчу күчүнүн кесиптик жана кесипкөйлүк түзүмүн талдоо

Экономикалык секторлор боюнча аймактык жумуштуулуктун динамикасы

2018-жылдан 2023-жылга чейинки эң олуттуу өсүш Жалал-Абад облусунда суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды жана кайра иштетүү тармактарында (100%), ошондой эле Ош (100%) жана Ысык-Көл (60%) аймактарында жана Ош шаарында (80%) байкалган. Талас облусунда да олуттуу өсүш катталган – мейманкана жана ресторан тармактарында (86,67%), финансылык ортомчулук жана камсыздандыруу (73,33%). Жалпысынан алганда, ушул мезгилде жумуш менен камсыз болуунун эң жогорку өсүү темпи Нарын облусунда (5,35%), Ош шаарында (5,09%), Жалал-Абад облусунда (4,85%) жана Бишкек шаарында (4,45%) байкалган. Ош шаарында кыймылсыз мүлк тармагында (-20%), Баткен облусунда башка тейлөө ишмердүүлүгүндө (-15%), ошондой эле Жалал-Абад облусунда айыл чарбасында, токой чарбасында жана балык чарбасында (-12,89%) жана тоо-көн казып алууда (-12,49%) жумуш менен камсыз болуунун терс өсүшү катталган. Жалпысынан алганда, жумуштуулуктун эң төмөнкү өсүү темптери Ош шаарында (1,10%), Чүйдө (1,88%) жана Таласта (2,76%) катталган.

Белгилей кетүүчү нерсе, аймактардын ортосунда суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды кайра иштетүү жана экинчилик чийки зат тармактарында олуттуу айырмачылык бар. Алсак, Жалал-Абад жана Ош облустарында өсүү темпи 100%, ал эми Ош шаарында 80%, ал эми Баткен облусунда бул көрсөткүч терс (-10%), бул эң төмөнкү маанилердин бири. Талас облусунда да олуттуу айырмачылык байкалат - 7,14%, ал эми Нарын облусунда - 4%. Республикалык деңгээлде ар бир ишмердүүлүк түрү боюнча эң жогорку коэффициенттер (Улуттук статистика комитетинин 2023-жылдагы маалыматтары боюнча республикада иштегендердин жалпы санынын жумуш берүүчүлөрдүн сурамжылоосундагы жумушчу күчүнө болгон катышы) автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо (2006); айыл чарба, токой чарбасы жана балык чарбасы (170); курулуш (114) тармактарында байкалат. Эң төмөнкү коэффициенттер суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды кайра иштетүү жана экинчилик чийки затты алуу; кесиптик, илимий-техникалык иш-аракеттер жана административдик жана көмөкчү иш-аракеттер тармактарында катталган (баары 4%дан).

Ар бир ишмердүүлүктүн түрү боюнча кызматкерлердин жалпы санын жана кеңейтүүгө болгон муктаждыкты эсептөө

Жогоруда айтылган кадрларга болгон суроо-талаптын жыл ичинде төмөнкү тармактарда кескин төмөндөгөнүн белгилей кетүү керек: айыл чарбасы, токой чарбасы жана балык чарбасы (-5 530) жана тоо-көн казып алуу (-1 352). Административдик жана көмөкчү ишмердүүлүктө (-647), кесиптик, техникалык жана илимий ишмердүүлүктө (-595) жана кыймылсыз мүлк операцияларында (-444) олуттуу төмөндөө байкалган. Суроо-талаптын эң чоң өсүшү курулушта катталган, анда жылдык өсүш 22 562 адамды түзөт. Ошондой эле билим берүү тармагында кадрларга болгон олуттуу муктаждык бар - жылына 11 283 адам, автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо тармагында - 10 139 адам, ал эми мейманкана жана ресторан тармагында талап кылынган кызматкерлердин саны жыл сайын 8 816 адамга өсүп жатат.

Жылына массалык кесиптердин жана квалификациялардын кеңейишине болгон суроо-талаптын божомолу

Келечекте эң жогорку суроо-талапка ээ болгон кесиптерге менеджерлер кирет, аларда республика боюнча 227052 адам жумуш менен камсыз болот деп күтүлүүдө. Эң көп суроо-талапка ээ болгон адистердин катарында коопсуздук боюнча адистер (81986) жана бухгалтерлер (57563) бар. Алдыдагы жылдары "В" жана "С" категориясындагы унаа айдоочуларына да суроо-талап жогору болот. Потенциалдуу суроо-талапка ээ кесиптердин тизмесиндеги ортоңку орунда веб-программисттер (6941 адам), оңдоочу механиктер (6871 адам), ширетүүчүлөр (6661 адам), сантехниктер (6404 адам) жана программалык башкаруусу бар станокторунун операторлору (6287 адам) сыяктуу адистер турат. Бул кесиптер өндүрүш, курулуш жана маалымат технологиялары сыяктуу көптөгөн тармактар үчүн маанилүү бойдон калууда. Эмгек рыногунда суроо-талап барган сайын азайып бараткан кесиптерге компьютердик колдоо операторлору (1753

адам), системалык администраторлор (1285 адам) жана веб-сайт администраторлору (748 адам) кирет.

Кесип боюнча алмаштыруучу суроо-талапты талдоо жана божомолдоо

Эң жогорку алмашуу автоунаа жана мотоцикл оңдоо тармагында байкалат, мында дээрлик бардык кесиптер кетип жаткан кызматкерлердин ордун баса албайт: ар бир жети жумуштан бошотулган адамга бир гана жаңы жумушка орношуу туура келет. Транспорт жана жүктөрдү сактоо тармагына да олуттуу алмашуу мүнөздүү. Мисалы, жүк жана багажды кабыл алуучу/ташуучу кесибинде ар бир 53 жумуштан бошотулган адамга эки гана жаңы жумушка орношуу туура келген, ал эми кран оператору кесибинде ар бир он жумуштан бошотулган адамга бир дагы адам жумушка алынган эмес. Жалпысынан алганда, бул тармакта ар бир 117 жумуштан бошотулган кызматкерге 47 гана жаңы жумушка орношуу туура келген. Ушул сыяктуу кырдаал маалымат жана байланыш тармагында да байкалат, мында кетип жаткан кызматкерлердин 30% гана алмаштырылат. Мисалы, журналист кесибинде ар бир 27 жумуштан бошотулган адамга жети гана жаңы жумушка орношуу туура келет. Андан тышкары, кыймылсыз мүлк операцияларында жогорку алмашуу сакталып турат (50% алмаштыруу), ал эми курулушта да ушул сыяктуу кырдаал байкалат.

Кадрлардын алмашуусунун эң төмөнкү көрсөткүчү саламаттыкты сактоо жана социалдык кызмат көрсөтүү тармагында катталган, анда бош орундардын болжол менен 20% гана толтурулбай калууда. Бирок, бул көрсөткүч ар кандай кесиптер боюнча ар кандай. Мисалы, медайымдык кесипте ар бир 1007 жумуштан бошотууга 925 жаңы жумушка орношуу туура келет; фельдшердик кесипте ар бир 210 жумуштан бошотууга 181 жаңы жумушка орношуу туура келет; ал эми техникалык жумушчу кесибинде ар бир 459 жумуштан бошотууга 447 жаңы жумушка орношуу туура келет. Ошол эле учурда, тиш доктурлук кесипте ар бир 726 жумуштан бошотууга 104 гана жаңы жумушка орношуу туура келет, ал эми коопсуздук боюнча адис кесибинде ар бир 73 жумуштан бошотууга 43 жаңы жумушка орношуу туура келет. Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу тармагында да жумуштан бошотуунун салыштырмалуу төмөн көрсөткүчү байкалат: мисалы, хор же ансамблдик кесипте 39 жумуштан бошотуу жана 29 жумуштан бошотуу бар; ал эми официанттарда 65 жумуштан бошотуу жана 48 жаңы жумушка орношуу бар. Жалпысынан ар бир 104 жумуштан бошотууга 77 жаңы жумушка орношуу туура келет.

Ошентип, эң жогорку алмашуу төмөнкү тармактарда катталган: маалымат жана байланыш (-24%), автомобиль жана мотоцикл оңдоо (-18,8%), электр энергиясы, газ, буу жана кондиционер менен камсыздоо (акы төлөнбөгөн персоналдын -17,1%). Эң төмөнкү алмашуу төмөнкү тармактарда байкалган: кесиптик, техникалык жана илимий ишмердүүлүк (-1,6%), саламаттыкты сактоо жана социалдык кызмат көрсөтүүлөр (-2,1%), ошондой эле суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды башкаруу жана экинчилик чийки зат сектору (акы төлөнбөгөн персоналдын -2,7%).

Кесипкөй кадрлардын эң чоң жетишсиздиги электр машиналарын, аппараттарын жана приборлорун сыноочуларда, ошондой эле дөңгөлөк орнотуучуларда байкалат - бул кесиптердеги жумушчулардын 100% толук кесипкөй эмес деп бааланат. Андан тышкары, жарым фабрикат эт азыктары боюнча адистердин 57%ы жогорку кесипкөй окутууну талап кылат. Ушул сыяктуу кырдаал синтетикалык материалдарды панелдөө кесибинде (50%) жана кыймылсыз мүлктү баалоо жана башкарууда (50%) байкалат.

Кесиптик жетишсиздиктин эң жогорку деңгээли байкалган кесиптерге кондиционерлерди оңдоо жана техникалык тейлөө боюнча техниктер (25%), веб-сайт иштеп чыгуучулар (25%), жалпы механиктер (25%), официанттар (22%) жана кабель бириктиргичтер (22%) кирет. Кесиптик жетишсиздиктин эң төмөнкү деңгээли (11%) мода дизайнерлери, сүт өндүрүш линиясынын операторлору, тигүүчүлөр, маникюрчулар, жыгач усталар жана эмерек жасоочулар сыяктуу кесиптерде байкалат. Эң курч жетишсиздикке туш болгон кесиптерге жандоо тилинин котормочулары (400% - ар бир кызматкерге төрттөн кызматкер жетишпейт), пластик жасоочулар (383%), таш майдалагычтар жана жылтыраткычтар (314%) жана плитка жасоочулар (300%) кирет. Эң төмөнкү жетишсиздик деңгээли төмөнкү кесиптерде байкалган: электр тейлөө техниги (51%), архитектор (51%), массаж терапевти (53%), ветеринар (53%), маалыматтык технологиялар коопсуздугу боюнча адис (55%) жана басма жана монтаждоо (54%).

Кызматкерлердин көндүмдөрү

Сурамжылоонун алкагында жумуш берүүчүлөргө кызматкерлердин бир катар көндүмдөрүнүн деңгээлин баалоо мүмкүнчүлүгү берилди .

Сурамжылоонун жыйынтыктары кызматкерлердин ар кандай кесиптик тармактардагы жогорку деңгээлдеги компетенттүүлүгүн көрсөтүп турат. Жумуш берүүчүлөрдүн 60% дан ашыгы өз ишин толугу менен канааттандырарлык деп баалашат, дагы 30% "бир аз канааттанган" деген пикирин билдиришкен, ал эми респонденттердин 3% гана толугу менен нааразычылык билдиришкен. Техникалык көндүмдөр, командалык иш жана натыйжалуу жана максаттуу баарлашуу сыяктуу көндүмдөр өзгөчө жогору бааланат. Ошондой эле кесиптик жактан үйрөнүү жана өнүгүү жөндөмү, жогорку сапаттагы жумуш натыйжаларын камсыз кылуу жөндөмү жана команданы натыйжалуу башкаруу маанилүү деп эсептелет.

Кызматкерлерди окутуу

Сурамжылоого ошондой эле кызматкерлерди төмөнкү багыттар боюнча окутууга байланыштуу суроолор камтылган (жумуш берүүчү окутууну окутабы же каржылайбы):

- эмгекти коргоо жана коопсуздук;
- кардарлардын талаптарынын аткарылышын камсыз кылуу;
- чет тилдери;
- МКТны колдонуу;
- башкаруу жана менеджмент;
- жаңы өндүрүштүк жабдууларды колдонуу;
- айлана-чөйрөнү коргоо;
- бухгалтердик эсеп жана каржы.

Эмгекти коргоо жана коопсуздук боюнча окутууга эң көп көңүл бурулат, жумуш берүүчүлөрдүн болжол менен жарымы ушул багытта окутуу жүргүзүшөт. Кардарлардын шайкештигин камсыз кылууга багытталган окутуу кызматкерлердин 32%ын камтыйт, ал эми жаңы өндүрүш технологияларын өздөштүрүү 23%ды түзөт. Эң төмөнкү көрсөткүчтөр чет тилдерди үйрөнүү, маалыматтык-коммуникациялык технологияларды (МКТ) колдонуу жана башкаруу сыяктуу тармактарда байкалат, мында окутуунун же окутууну каржылоонун деңгээли 10%дан аз. Сурамжылоонун жыйынтыктары көрсөткөндөй, кызматкерлерди окутуу, адатта, ар кандай каналдар аркылуу жүргүзүлөт. Негизги булактар - корпоративдик жергиликтүү окутуу жана жеке курстар, ошондой эле белгилүү бир деңгээлде расмий билим берүү системасы жана Көндүмдөрдү өнүктүрүү фондунун курстары. Бирок, билим берүү программаларынын мазмунунда жана сапатында олуттуу айырмачылыктар бар, бул алардын натыйжалуулугуна түздөн-түз таасир этет. Жергиликтүү окутуу кызматкерлердин 60% дан 100% га чейин камтыйт жана адатта адистештирилген. Эмгекти коргоо жана коопсуздук, кардарлардын шайкештиги жана айлана-чөйрөнү коргоо сыяктуу тармактардагы окутуу дээрлик толугу менен жергиликтүү жерде жүргүзүлөт. Себеби, бул темалар компаниянын ички процесстери жана белгилүү бир талаптары менен тыгыз шайкештикти талап кылат, бул жумуш ордунда окутууну эң натыйжалуу кылат. Бирок, мындай окутуу бардык зарыл аспектилерди, айрыкча жеке жана социалдык көндүмдөрдү өнүктүрүүнү дайыма эле камтый бербейт .

Жеке курстар, өз кезегинде, кызматкерлердин муктаждыктарын жана чектөөлөрүн эске алуу менен жекелештирилген мамилени сунуштайт жана ошондой эле эмгек рыногунун учурдагы тенденцияларына багытталган. Мисалы, жеке билим берүүчүлөр бухгалтердик эсеп жана каржы боюнча окутууда маанилүү ролду ойношот - кызматкерлердин болжол менен 50%ы алардын курстарына катышат. Кызматкерлердин олуттуу саны (болжол менен 30%) ошондой эле жеке курстар аркылуу МКТны колдонуу, чет тилдери жана менеджмент сыяктуу тармактарда окуудан өтүшөт.

Окутуулардын эң аз үлүшү расмий билим берүү системасынан жана Көндүмдөрдү өнүктүрүү фондунун курстарынан келет, анткени алар окуу процессин окуучулардын жеке муктаждыктарына ылайыкташтырууда анча ийкемдүү эмес.

Ишканалардын жабдуулар менен камсыз болуусу

Ишканалардагы жабдуулардын абалына келсек, респонденттердин жоопторунда аймактар боюнча олуттуу айырмачылыктар байкалган. Тактап айтканда, Ош шаарында жана Баткен облусунда жабдуулардын 40% толугу менен заманбап деп бааланган, ал эми башка аймактарда бул көрсөткүч 10% дан ашпайт. Эң жагымсыз жагдай Нарын жана Талас облустарында байкалат, ал жерде жабдуулардын көпчүлүгү эскирген. Ошол эле учурда, улуттук деңгээлде жабдуулардын болжол менен 80% заманбап деп бааланган. Бул аймактык айырмачылыктар өндүрүштүк жабдууларды модернизациялоо жана жаңыртуу боюнча максаттуу программаларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу зарылдыгын баса белгилейт.

Майыптуулугу бар жумушчулар

Респонденттердин айтымында, Кыргызстандагы майыптуулугу бар адамдардын жумуш менен камсыз болушу аймактык айырмачылыктар менен мүнөздөлөт. Борбор калаа Бишкекте экономикалык жана социалдык шарттардын жагымдуулугунан улам, жумушка орношкон ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын үлүшү 17%ды түзөт, бул башка аймактарга караганда бир топ жогору. Бул көрсөткүч Талас облусуна караганда эки эседен ашык жогору, ал 7% көрсөткүч менен экинчи орунда турат. Ал эми Чүй облусунда майыптуулугу бар адамдардын арасында жумуш менен камсыз болуу деңгээли эң төмөн, бул алардын кесиптик интеграциясы үчүн ресурстардын жана мүмкүнчүлүктөрдүн чектелүү экендигин көрсөтүп турат. Улуттук орточо көрсөткүч 6,7%ды түзөт, бул майыптуулугу бар адамдарды жумушка орноштуруудагы учурдагы кыйынчылыктарды чагылдырат. Ошого карабастан, жеткиликтүү маалыматтар майыптуулугу бар адамдар ар кандай тармактарда жогорку кесиптик көндүмдөргө ээ боло аларын, ошондой эле команданын толук кандуу мүчөсү боло аларын жана жумуш процесстерине олуттуу салым кошо аларын көрсөтүп турат. Сурамжылоонун жыйынтыктары алардын жумуш чөйрөсүнө интеграцияланышынын маанилүүлүгүн баса белгилейт, бул жалпы өндүрүмдүүлүккө жана инклюзивдүү жумушчу күчүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

Майыптуулугу бар жумушчулардын эң чоң үлүшү экинчи категорияга кирет, алар өлкө боюнча да, көпчүлүк аймактарда да мындай кызматкерлердин жалпы санынын жарымынан көбүн түзөт. Бирок, аймактык айырмачылыктар өзгөчө көңүл бурууга арзыйт. Мисалы, Жалал-Абад облусунда биринчи категориядагы майып жумушчулардын эң жогорку көрсөткүчү - 58%, ал эми Талас облусунда бул көрсөткүч нөлгө барабар. Ош жана Чүй облустарында да биринчи категориядагы жумушчулардын пайызы жогору - болжол менен 50%. Бул маалыматтар белгилүү бир аймактык шарттарды же мындай кызматкерлерге суроо-талап жогору болгон белгилүү бир тармактарды чагылдырышы мүмкүн.

2. Кесипкөй кадрлар менен камсыздоону талдоо

Жумуш издөөчүлөрдүн профессионалдык жана кесипкөйлүк түзүмүн талдоо

Бул бөлүмдө жумуш табуу үчүн жумушка орноштуруу агенттиктерине кайрылган адамдардын профессионалдык жана кесипкөйлүк түзүмүнүн талдоосу келтирилген. Методология бош орундардын жумушсуздардын санына болгон катышын талдоону камтыйт, бул бизге адистерге болгон суроо-талапты аныктоого мүмкүндүк берет. Керектүү маалыматтар Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин аймактык жумушка орноштуруу агенттиктери тарабынан берилген.

2023-жылы Кыргыз Республикасынын эмгек рыногу жумушсуздуктун туруктуу деңгээли 4,1% менен мүнөздөлгөн. Бирок, аймактык талдоо жумуш менен камсыз кылуу түзүмүндө жана эмгекке болгон суроо-талапта аймактык жана кесиптик жактан олуттуу айырмачылыктарды аныктады.

2023-жылдын аягына карата Ош шаарында жалпы жумушсуздуктун деңгээли 2,1%ды түздү, эркектер арасында (1,8%) бул көрсөткүч аялдарга (2,7%) караганда төмөн. Жумуш менен камсыз кылуу кызматтарында 4838 адам катталган, алардын 61%ы расмий түрдө жумушсуз деп таанылган. Жумушсуздардын билим деңгээли боюнча бөлүштүрүлүшү негизги жалпы билими барлар (36,6%), андан кийин жогорку билими барлар (30,6%), андан кийин орто кесиптик билими барлар (18,1%) жана башталгыч кесиптик билими барлар (4,1%) басымдуулук кылаарын көрсөттү.

Ушул сыяктуу тенденциялар өлкөнүн башка аймактарында да байкалган. Мисалы, Чүй облусунда жумушсуздуктун деңгээли 4,1%, Жалал-Абад облусунда 8,2%, Талас облусунда 2,0%, Нарын облусунда 5,1%, Баткен облусунда 5,9%, Ош облусунда 1,4% жана Ысык-Көл облусунда 5,1 % түзгөн. Бул аймактарда жумушсуздардын көпчүлүгү баштапкы жана орто кесиптик билими барлар болгон, ал эми жумушсуздардын арасында жогорку окуу жайларын бүтүргөндөрдүн үлүшү болжол менен 25-30% түзгөн.

Катталган жумушсуздардын кесиптик түзүмүн изилдөө эмгек рыногундагы суроо-талап менен сунуштун ортосундагы олуттуу дисбалансты аныктады. Ошто тигүүчүлөр арасында эң курч жетишсиздик байкалып, бир тигүүчүгө болжол менен 58 бош орун туура келген. Үтүкчүлөр, таңгактоочулар жана электриктерге да суроо-талап жогору болгон. Бирок, экономисттердин (бир бош орунга 56 талапкер), тазалоочулардын (бир бош орунга 55 талапкер), юристтердин, автоэлектриктердин жана ашпозчулардын ашыкча саны болгон, бул кесиптер боюнча бир бош орунга 23төн 56га чейин талапкер туура келген.

Башка аймактарда да ушул сыяктуу жетишсиздиктер жана ашыкча товарлар байкалган. Чүй облусунда жумуш берүүчүлөр кийим тигүү тармагында иштеген адистердин - кескичтердин (15), таңгактоочулардын (10,5), ошондой эле кесипкөй жумушчулардын, айрыкча автомеханиктердин, эмерек жасоочулардын жана курулуш адистеринин жетишсиздигине туш болушкан. Ошол эле учурда, каржы тармагындагы жумушчулардын (бир бош орунга 26,5 талапкер), экономисттердин (бир бош орунга 43 талапкер) жана техниктердин (бир бош орунга 33 талапкер) арасында ашыкча товарлар байкалган.

Жалал-Абад аймагында квалификациясыз жумушчулардын ашыкча болушу курулуш адистери, мисалы, монтаждоочулар, шыбакчылар жана автомеханиктер үчүн жумуш табууда кыйынчылыктарды жаратты. Ошол эле учурда официанттар, таңгактоочулар, үй кызматчылары, малчылар, үтүкчүлөр, гүл өстүрүүчүлөр жана буучулар сыяктуу кесиптерге суроо-талап жогору болгон. Ар бир официантка 41,3 бош орун туура келген, бул алардын жетишсиздигин көрсөтүп турат. Ошол эле учурда дыйкандардын (ар бир бош орунга 40 талапкер) жана кондитер ашпозчуларынын (ар бир бош орунга 28 талапкер) ашыкча саны болгон.

Таласта Бул аймакта сатуучулардын (ар бир талапкерге 56 бош орун), социалдык кызматкерлердин (ар бир талапкерге 34 бош орун) жана промоутерлердин (ар бир талапкерге 17

бош орун) жетишсиздиги байкалган. Андан тышкары, фармацевттердин жана юристтердин ашыкча саны байкалган: талапкерлердин саны жумуш берүүчүнүн суроо-талабынан бир топ ашып кеткен. Фармацевттер үчүн ашыкча сунуштун катышы 5,5ти, ал эми юристтер үчүн 7,3тү түзгөн.

Нарын аймагында, өзгөчө белгилей кетүүчү нерсе, өлкөдө мугалимдердин, ошондой эле мектептердин жана мектепке чейинки билим берүү мекемелеринин жетишсиздигине карабастан, аймактагы мугалимдер жана тарбиячылар эмгек рыногунан четтетилип калууда. Жумуш издегендердин эң көп саны мугалимдер, тарбиячылар жана бардык адистиктеги мугалимдер болгон - жалпысынан 104. Төмөнкү кесиптерде олуттуу ашыкча жумуш орундары байкалган: экономист, юрист, башталгыч класстын мугалими, жыгач уста жана медайым. Бул кесиптер жогорку же орто атайын билимди талап кылат жана алардын көпчүлүгү үчүн аймакта окутуу жүргүзүлөт. Кесиптик окутууну талап кылган кесиптердин арасында саламаттыкты сактоодо олуттуу жетишсиздик байкалган: мисалы, ар бир дарыгерге орточо эсеп менен 9,7 бош орун туура келген. Олуттуу жетишсиздиктер негизинен квалификациясы төмөн жана квалификациясы жок кесиптерде байкалган.

Ош облусунун эмгек рыногунда мугалимдерге, ар кандай типтеги тарбиячыларга, айдоочуларга, жумушчуларга, жалпы жумушчуларга жана медайымдарга болгон суроо-талап жогору болгон. Ошол эле учурда, меш операторлору, логоскоп операторлору жана жер астындагы электриктер сыяктуу атайын билимди жана компетенцияларды талап кылган адистештирилген адистерге болгон суроо-талап чектелүү, обочолонгон болгон.

Дыйкандар, от жагуучулар жана кароолчулар сыяктуу кесиптерде жумушчу күчүнүн жетишсиздиги байкалган - бул кесиптер боюнча катталган ар бир жумушсуз адамга орточо эсеп менен 23 бош орун туура келген. Ошол эле учурда, ашыкча жумушчу күчү бар кесиптерге агрономдор (бир бош орунга 39 талапкер), сатуучулар (бир бош орунга 38,7 талапкер), ашкана жумушчулары (бир бош орунга 31 талапкер) жана мамлекеттик кызматкерлер (бир бош орунга 24 талапкер) кирген.

Ысык-Көл облусунда кырдаал бир топ тең салмактуу болгон; бирок, кесипкөй жумушчуларга суроо-талап сакталып калган. Негизинен, төмөнкү кесипкөй жана квалификациясыз кесиптерге суроо-талап жана жетишсиздик байкалган: бала багуучу (ар бир талапкерге 28 бош орун), сатуучу, малчы, жумушчу, жалпы жумушчу, дыйкан, тазалоочу, ашкана кызматкери, кароолчу жана кызматчы. Кесиптик билим берүүнү талап кылган кесиптердин арасында дарыгерлердин, адистердин жана инспекторлордун, социалдык кызматкерлердин, тигүүчүлөрдүн, ашпозчулардын, официанттардын, электр жана газ ширетүүчүлөрдүн жана айдоочулардын арасында кескин жетишсиздик байкалган. Бирок, төмөнкү кесиптерде ашыкча жумуш орундары байкалган: бухгалтер, мугалим (башталгыч класстын мугалимин кошо алганда), экономист, лектор (университеттерде), юрист, инженер, медайым жана тракторист. Жалпысынан Ысык-Көл облусунун эмгек рыногу соода, оңдоо жана курулуш иштери, кызмат көрсөтүүлөр, туризм, айыл чарбасы жана кайра иштетүү, кийим тигүү жана транспорт тармагына багытталган.

Баткен облусунда катталган жумушсуздукту жана жумуш орундарын талдоо көрсөткөндөй, суроо-талапка ээ кесиптердин эң көп саны жеңил өнөр жай жана тейлөө тармагында экени аныкталган. Эң чоң жетишсиздик жумушчулардын жумуш орундарында байкалган: ашкана жумушчулары, күзөтчүлөр жана ширетүүчүлөр. Бул кесиптер боюнча бош жумуш орундарынын жумушсуздукка болгон катышы 2ни түзгөн, башкача айтканда, ар бир жумушчуга эки бош орун туура келген. Аймактык жумуш менен камсыз кылуу кызматынын маалыматы боюнча, башка кесиптер боюнча адистерге болгон сунуш менен суроо-талаптын ортосунда тең салмактуулук болгон.

Бишкек шаардык жумуш менен камсыз кылуу кызматынын маалыматы боюнча, төмөнкү кесиптерге эң көп суроо-талап болгон: бардык типтеги мугалимдер жана лекторлор (184 бош орун), ар кандай тармактардагы менеджерлер (177), тигүүчүлөр (174), айдоочулар (164), жалпы жумушчулар (91) жана башка бир катар адистиктер. Кесиптик топтор боюнча суроо-талап менен сунушту талдоо эмгек рыногунда кадрлардын жетишсиздигин жана ашыкча экендигин көрсөттү. Кесиптер боюнча бош жумуш орундарынын жумушсуздукка болгон катышы жогорку кесиптик билимди талап кылган квалификациялар үчүн банк иши боюнча адистерге, дарыгерлерге

(бардык түрлөргө), менеджерлерге жана социалдык кызматкерлерге суроо-талап сакталып калганын көрсөттү. Ошол эле учурда экономисттер, тилчилер, журналисттер, бухгалтерлер жана башкалар сыяктуу адистердин бир топ ашыкчалыгы байкалган.

Орто кесиптик билимди талап кылган квалификациялардын арасында бош жумуш орундарынын жумушсуздукка болгон катышы массаж терапевттерине (медициналык массаж), ошондой эле менеджерлерге (ар кандай профилдеги), маркетинг жана курулуш техниктерине суроо-талап жогору экенин көрсөттү. Ошол эле учурда эмгек рыногунда төмөнкү кесиптер боюнча кадрлардын ашыкчалыгы болгон: экономист, товар боюнча эксперт, техник жана акушер.

Кесипкөй жумушчулардын арасында төмөнкү кесиптерге суроо-талап жогору болгон: жалпы механик, официант, кескич, токулган буюмдарды токуучу, чач тарач, маникюрчу жана башкалар. Талдоо көрсөткөндөй, эң чоң суроо-талап кесипкөй жумушчуларга болгон.

Төмөн кесипкөй жумуш орундарынын арасында эң көп суроо-талапка ээ болгондор кир жуугучтар, сорттоочулар, таңгактоочулар жана жүктөөчүлөр болгон. Бул квалификациясы төмөн жумушчу күчүнүн, адатта, аз акы төлөнүүчү жана ошондуктан жумушсуздардын көпчүлүгү үчүн анча жагымдуу эместиги менен байланыштуу болушу мүмкүн. Белгилей кетүүчү нерсе, азыркы учурда квалификациясы төмөн жумушчу күчүнүн жетишсиздиги Пакистан, Бангладеш жана Индия сыяктуу өлкөлөрдөн келген мигрант жумушчулар тарабынан компенсацияланып жатат. Алар негизинен курулуш, жол курулушу, тейлөө жана кийим тигүү тармактарында иштешет.

Ошол эле учурда, жумуш берүүчүлөр тарабынан жарыяланган жумуш орундарында маалымат системаларынын операторлору, логистикалык ташуучулар жана башкалар сыяктуу жогорку кесипкөй адистерге болгон муктаждык баса белгиленген эмес. Бул жумуш берүүчүлөр жогорку адистештирилген кадрларды өздөрү даярдоону артык көрүшкөндүгүнө же зарыл адистерди чет өлкөдөн чакырууга байланыштуу болушу мүмкүн.

Жалпысынан алганда, Бишкектин экономикасы динамикалуу өнүгүүдө. Борбор калаада дээрлик бардык тармактардагы ишканалар иштейт. Эң ирилери металл иштетүү жана машина куруу, жеңил жана тамак-аш кайра иштетүү, энергетика жана курулуш тармактарына адистешкен. Тейлөө рыногу, мейманкана жана ресторан бизнеси, санариптик экономика, транспорттук-логистикалык кызматтар да тездик менен өнүгүп жатат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын эмгек рыногунун 2023-жылга карата талдоосу аймактык жана кесиптик мүнөздөмөлөрдөн улам олуттуу түзүмдүк дисбалансты аныктады. Жалпы экономикалык өсүшкө жана машина куруу, металл иштетүү, жеңил жана тамак-аш өнөр жайы сыяктуу ар кандай тармактардагы ишканалардын өсүшүнүн уланышына жана тейлөө тармагынын өнүгүшүнө карабастан, бир катар аймактарда жумушчулардын жана мугалимдердин жетишсиздиги сакталып калууда. Ошол эле учурда, каржы, юридикалык жана административдик тармактарда жогорку билимдүү адистердин ашыкча болушу кесипкөй кадрларды эмгек рыногунун муктаждыктарына ылайыкташтыруу чараларын көрүүнү талап кылат.

Кыргыз Республикасындагы аймактар боюнча эмгек ресурстарынын ашыкчалыгынын жана жетишсиздигинин алдыңкы 5 көрсөткүчү (2023-жыл)

Кадрлардын ашыкча болушу	Көрсөткүч (бир бош орунга талапкерлердин саны)	Кадрлардын жетишсиздиги	Көрсөткүч (бир адиске болгон бош орундардын саны)
Баткен облусу			
Маалымат жок	Маалымат жок	Ашкана кызматкери	2
Маалымат жок	Маалымат жок	Ширетүүчү	2
Маалымат жок	Маалымат жок	Коопсуздук кызматкери	2
Маалымат жок	Маалымат жок	Лаборант	2
Маалымат жок	Маалымат жок	Мугалим (педагог)	1.9
Жалал-Абад облусу			
Фермер	40	Официант	41.3
Кондитер	28	Үтүкчү	26
Автомеханик	19	Таңгактоочу	18.6
Монтаждоочу	15	Малчы	16
Шыбакчы	14.3	Үй кызматкери	15
Ысык-Көл облусу			
Таркторист	12	Официант	43
Экономист	8.8	Бала кароочу (няня)	27.6
Бухгалтер	8.3	Фермер	23
Эколог	8	Сатуучу	22.6
Адвокат	5.7	Секретарь-каттар менен иштөөчү	20
Нарын облусу			
Бухгалтер	15	Ветеринардык дарылоо оператору	30
Экономист	12	Малчы	28
Юрист – укук таануучу	12	Бөлгүч оператор (Сепараторщик)	11
Башталгыч класстын мугалими	9.5	Дарыгер	9.7
Жыгач уста	7.5	Иш бөлмөлөрдү тазалоочу	5
Ош облусу			
Агроном	39	Күзөтчү (кароолчу)	39
Сатуучу	38.7	Өнөр жай мешинин от жагуучусу	23
Ашкана кызматкери	31	Фермер	23
Мамлекеттик кызматкер	24	Стоматолог	11
Слесарь-электр слесары	17.3	Тигүүчү жабдуулардын оператору	10
Талас облусу			
Юрист	7.3	Сатуучу	56
Фармацевт	5.5	Социалдык кызматкер	34.5
Электрик	4.4	Промоутер	17
Мугалим (ар кандай сабактар боюнча)	3.5	Агроном	8
Программист	3	Кондитер, ашпозчусу	8
Чүй облусу			
Экономист	43	Сорттоочу	26
Техник	33	Бычмачы	15
Бухгалтер	17.5	Саанчы	11
Трактор айдоочусу	14	Таңгактоочу	10.5
Финансист	9	Автослесарь, станокчу-эмерек жасоочу, металл кескич	10
Бишкек			
Товартаануучу	27	Жуугуч, бардык профилдер боюнча станокчу	15
Лингвист (тилмеч)	22	Бычмачы	14
Контроллер-кассачы	20	Сорттоочу	13
Техник (бардык профилдер боюнча)	17.6	Таңгактоочу	12.8

Кадрлардын ашыкча болушу	Көрсөткүч (бир бош орунга талапкерлердин саны)	Кадрлардын жетишсиздиги	Көрсөткүч (бир адиске болгон бош орундардын саны)
Инженер (бардык профилдер боюнча)	15.9	Трикотаж буюмдарын токуучу, кездемелерди токуучу	10
Ош			
Экономист	56.6	Тигүүчү	58.4
Жуугуч	55	Түйүн таңгактоочу	35
Автоэлектрик	32	Үтүкчү	27
Юрист – укук таануучу	28	Менеджер	12
Ашпозчу	23	Техник-электрик	10

Жумушчу күчүнө болгон суроо-талап менен сунуштун ортосундагы туруктуу тең салмактуулукка жетүү үчүн, белгилүү бир тармактардын жана региондордун муктаждыктарына ылайыкташтырылган кесиптик окутуу, кайра даярдоо жана квалификациясын жогорулатуу боюнча аймактык программаларды иштеп чыгуу максатка ылайыктуу. Эмгек рыногунун натыйжалуулугун жогорулатып, структуралык жумушсуздукту азайтуучу эмгек мобилдүүлүгүн жогорулатууга, жумуш менен камсыз кылуу инфраструктурасын өнүктүрүүгө жана жумушчулардын жумуш орундарын илгерилетүүгө өзгөчө көңүл буруу керек.

3. Кесиптик билим берүү системасынын бүтүрүүчүлөрүнүн кесиптик жана кесипкөйлүк түзүмүн жана алардын бүтүрүү жылындагы эмгек рыногундагы абалын талдоо

Демографиялык статистика боюнча, эмгек ресурстарынын ашыкчалыгына ээ жаштардын көпчүлүгү Кыргыз Республикасынын төрт аймагында - Ош, Жалал-Абад жана Чүй облустарында, ошондой эле жаштардын олуттуу бөлүгү топтолгон Бишкек шаарында жашашат. Өлкөнүн жаштарынын 70%дан ашыгы дал ушул аймактарда топтолгон.

Жумушчу күчүнүн ашыкчалыгы көйгөйүн чечүүнүн бир жолу - жаштарды кесиптик билим берүүгө тартуу жана эмгек рыногунда суроо-талапка ээ болгон көндүмдөргө окутуу аркылуу жумуш менен камсыз кылуу. Бул контекстте билим берүү жумушсуздук көйгөйүн чечүүнүн маанилүү куралына айланып, жаштардын эмгек күчүнө интеграцияланышына өбөлгө түзөт.

Кыргызстандын кесиптик билим берүү системасында "тескери пирамида" көрүнүшү байкалат, мында жогорку кесиптик программаларда окуган студенттердин саны кесиптик адистиктерде окуган студенттердин санынан бир топ ашып түшөт. Кесиптик билим берүүнүн бардык деңгээлдеринде окуган студенттердин саны өсүүдө. 2018-2022-жылдар аралыгында баштапкы кесиптик билим берүү системасында өсүш 10,2%, орто кесиптик билим берүү системасында 18,2%, ал эми жогорку кесиптик билим берүү системасында 38% түздү.

Бул кырдаал эмгек рыногунда квалификациялуу жумушчулардын жетишсиздигине алып келүүдө. Курулуш, айыл чарба, өндүрүш, жеңил өнөр жай, логистика жана транспорт сыяктуу негизги тармактарда жумушчу күчүнө болгон жогорку суроо-талап байкалууда. Жогорку кесиптик билим берүүгө окуган студенттердин санынын өсүшүнө карабастан, өлкөдө квалификациялуу инженерлердин, мугалимдердин, дарыгерлердин жана жогорку билимдүү башка суроо-талапка ээ адистердин жетишсиздиги байкалууда. Бул окутуунун сапаты боюнча көйгөйлөрдүн бар экенин көрсөтүп турат.

Өлкө боюнча башталгыч кесиптик билим берүү системасында 2022-жылы 15303 бүтүрүүчү болгон. Регионалдык жактан алганда, бүтүрүүчүлөрдүн эң көп саны Бишкекте (республикадагы бүтүрүүчүлөрдүн жалпы санынын 24,1%), Чүй облусунда (15,5%), Ош облусунда (15,1%) жана Жалал-Абад облусунда (13,5%) болгон.

Бүтүрүүчүлөрдүн экономикалык тармактар боюнча бөлүштүрүлүшү көрсөткөндөй, бүтүрүүчүлөрдүн эң көп саны тамак-аш өнөр жайында, курулушта, жеңил өнөр жайда жана транспортто иштейт.

График. Башталгыч кесиптик билим берүү системасындагы экономикалык секторлор боюнча даярдоо, 2022-жыл

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин маалыматы боюнча

Мындан тышкары, төмөнкү мүнөздүү өзгөчөлүк байкалат: кыш кыноочу, темир-бетон конструкцияларын чогултуучу, ширетүүчү, байланыш тармактары жана системалары боюнча адис, тармак администратору, оңдоочу, тигүүчү-шым тигүүчү, зергер-мода дизайнери, айылдык курулуш чебери, мугалим-тарбиячы жана башка көптөгөн адистиктер боюнча бардык аймактарда кесиптик билим берүү жана окутуу боюнча бир дагы бүтүрүүчү студенттер болгон эмес. 2022-жылы бул кесиптер боюнча бир дагы адис республикалык деңгээлде даярдалган эмес дегенди билдирет. Мындан тышкары, бир катар кесиптер боюнча жаш адистер бир гана аймакта даярдалган. Мисалы: ыкчам мобилдик топтун электриги (40 адис) - Бишкекте; жалпы станок оператору (23 адис) - Ош облусунда; ашпозчу-официант (79 адис) - Ысык-Көл облусунда; оңдоо-курулуш иштеринин чебери (18 адис) - Бишкекте; тигүү технологиясы (10 адис) - Чүй облусунда жана башка жерлерде.

Белгилей кетүүчү нерсе, бул өзгөчөлүк эмгек рыногун талдоого негизделбеген, анткени курулуш секторунун, жеңил өнөр жайынын (кийим тигүү өнөр жайынын), билим берүүнүн жана санариптештирүүнүн учурдагы активдүү өнүгүшү бардык аймактарда тиешелүү адистерге жогорку суроо-талапты жаратууда.

2022-жылы орто кесиптик билим берүү системасы республика боюнча 8731 жаш адисти даярдаган. Алардын бардык адистиктер боюнча жумушка орношуу көрсөткүчү 56,5% түзгөн.

График. Орто кесиптик билим берүүнү бүтүрүүчүлөрдүн көрсөткүчтөрү жана аймактар боюнча жумушка орношкондордун үлүшү

Кыргыз Республикасынын орто кесиптик билим берүү мекемелеринин маалыматтарына ылайык

Бүтүрүүчүлөрдүн эң көп саны Ош облусунда, бирок жумушка орношкон жаш адистердин үлүшү бардык бүтүрүүчүлөрдүн жарымынан азын - 47,2%ын - түзөт. Чүй облусунда жумушка орношуунун жогорку деңгээли катталган.

2022-жылы адистик боюнча бүтүрүүчүлөрдүн эң көп саны төмөнкү тармактарда болгон: педагогика (башталгыч класстарда окутууну кошо алганда) - 1340 жаш адис, фармацевтика - 926, медайымдык иш - 535 жана башкалар.

График. Адистиктер боюнча орто кесиптик билим берүүнү бүтүрүү көрсөткүчтөрү жана жумушка орношуу көрсөткүчтөрү

Кыргыз Республикасынын орто кесиптик билим берүү мекемелеринин маалыматтарына ылайык

Белгилей кетүүчү нерсе, "Педагогика (башталгыч класстарды окутуу)" адистигине салттуу түрдө кабыл алуу көрсөткүчү жогору - 4233 студент. Бирок, жумушка орношуунун төмөн көрсөткүчү орто

кесиптик окуу жайларынын бүтүрүүчүлөрү бул тармакта жогорку окуу жайларында билимин уланып жатканын же билим берүү системасында мугалимдердин жетишсиздигине карабастан, жумуш табууда кыйынчылыктарга туш болуп жатканын көрсөтүп турат.

Жумушка орношуунун эң жогорку көрсөткүчү "Экономика жана бухгалтердик эсеп" программасында - 4233 (71,5%), ал эми "Фармация" программасында - эң төмөнкү көрсөткүч - 31,8%. Жалпысынан алганда, атайын кесиптик окуу жайларынын бүтүрүүчүлөрү, айрыкча медициналык окуу жайлардын бүтүрүүчүлөрү, көбүнчө жогорку окуу жайларында билимин уланытышаарын белгилей кетүү керек.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча, 2022-жылы жалпысынан 227582 студент окуган 61 жогорку окуу жайы бар, алардын 35093 бүтүрүүчүсү бар. Салт боюнча, эң көп университеттер (44) Бишкекте топтолгон.

Изилдөөнүн алкагында жогорку окуу жайлары тарабынан берилген маалыматтарга ылайык, студенттердин эң көп саны төмөнкү адистиктер боюнча байкалат.

График: Эң көп студенттери бар жогорку окуу жайлардын адистиктери

Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларынын маалыматтары боюнча

Көрсөтүлгөн маалыматтарга ылайык, студенттер арасында төмөнкү адистиктерге суроо-талап жогору: педагогика, дене тарбия, филологиялык билим берүү жана экономика.

Төмөнкү графикте 2022-жылы Кыргызстандын аймактары боюнча жогорку кесиптик билим берүү (ЖКБ) бүтүрүүчүлөрүнүн саны жана бүтүргөндөн кийин дароо иштей баштагандардын же жумуш издегендердин үлүшү көрсөтүлгөн. Бүтүрүүчүлөрдүн эң көп саны Бишкекте (8058 адам) катталган, ал эми башка аймактарда бул көрсөткүч бир кыйла төмөн болгон. Жумушка орношуунун эң жогорку деңгээли Ысык-Көл облусунда (78,7%), ал эми эң төмөнкүсү Ош облусунда (57,4%) байкалган.

График. Жогорку кесиптик билими бар бүтүрүүчүлөрдүн саны жана 2022-жылы аймактар боюнча жумушка орношкондордун үлүшү

Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларынын маалыматтары боюнча

Эң жогорку көрсөткүчтөргө ээ болгон адистиктер боюнча бүтүрүүчүлөрдүн көрсөткүчтөрү, ошондой эле бүтүрүүчү жылы жумушка орношкондордун же жумуш издегендердин үлүшү графикте көрсөтүлгөн.

График. Бүтүрүүчүлөрдүн саны жана адистиги боюнча иштей баштагандардын үлүшү

Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларынын маалыматтары боюнча

Бүтүрүүчүлөрдүн эң көп саны төмөнкү адистиктер боюнча катталган: “Жалпы медицина”, “Экономика” жана “Филологиялык билим берүү”, анын ичинде “Лингвистика”. Жумушка орношуу боюнча эң жогорку көрсөткүчтөр бүтүрүүчүлөрдүн арасында төмөнкү тармактарда байкалган: “Жалпы медицина”, “Педагогика”, “Курулуш”, “Электр энергетикасы жана электротехника”.

Белгилей кетүүчү нерсе, "Бүтүрүү жылы жумушка орношкондордун же жумуш издегендердин үлүшү" көрсөткүчү жумушка орношкон адистердин так санын чагылдырбайт, бул эмгек рыногундагы реалдуу кырдаалды объективдүү баалоону кыйындатат.

Жалпы пикирлер жана тыянактар

1. Методологияга ылайык, бүтүрүүчүлөрдүн жумушка орношуусун талдоо ар бир адистик боюнча жумушка орношкондордун же активдүү түрдө жумуш издеп жаткандардын жалпы санына болгон катышына негизделген. Белгилей кетүүчү нерсе, жумуш издөө фактысы жумуш менен камсыз болуу деп эсептелбейт. Ошондуктан, алынган көрсөткүчтөрдү ушул методологиялык ыкманы эске алуу менен чечмелөө керек.
2. Айрым адистиктердин аталыштарынын ортосунда так айырмачылыктын жоктугу бүтүрүүчүлөрдүн санын эсептөөдө белгисиздикти жаратат. Мисалы, "тарбиялоо ишмердүүлүгүн уюштуруу", "атайын мектепке чейинки билим берүү" жана "мектепке чейинки билим берүү", "башталгыч билим берүүдөгү атайын (коррекциялык) педагогика", "башталгыч класстарда окутуу" жана "башталгыч класстардагы педагогика" сыяктуу адистиктерге тиешелүү.
3. Жогорку кесиптик билим берүү (ЖКБ) менен башталгыч билим берүүнүн (БКБ) жана орто кесиптик билим берүүнүн (ОКБ) ортосундагы негизги айырмачылык - бул окутуунун масштабы. ЖКБ улуттук деңгээлдеги адистерди даярдайт, жашаган жана окуган аймагына карабастан, кеңири жумушка орношуу мүмкүнчүлүктөрүн камсыз кылат. Ошол эле учурда, БКБ жана ОКБ жергиликтүү экономикалык муктаждыктарды жана аймактык эмгек рыногунун өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен белгилүү бир аймактарда суроо-талапка ээ кадрларды даярдоого багытталган.
4. Аймактар боюнча кырдаалды талдоо жумуш менен камсыз болуу көрсөткүчтөрү аймактык мүнөздөмөлөргө жараша олуттуу өзгөрүп тураарын көрсөтүп турат. Айрым аймактарда жумушчуларга, адистерге, инженерлерге жана техникалык кызматкерлерге суроо-талап жогорулаган. Ал эми башка аймактарда билим берүү мекемелеринин же тиешелүү инфраструктуранын жетишсиздиги байкалат, бул жаш адистердин жумушка орношуу мүмкүнчүлүктөрүнө таасир этет.
5. Жетишсиз деп классификацияланган жана кеңири окутууну талап кылбаган, бирок бүтүрүүчүлөрдүн саны чектелүү болгон адистиктер жумуш менен камсыз болуунун жогорку көрсөткүчтөрүн көрсөтөт. Мындай адистиктин мисалы катары "Маркшейдерлик" адистигин айтсак болот.

4. Сунуштар

Жаңы билим берүү программаларын киргизүү боюнча сунуштар

Бул изилдөө Кыргыз Республикасынын эмгек рыногунда билим берүү системасы учурда керектүү адистерди даярдабаган жаңы кесиптерге суроо-талап бар экенин көрсөттү. Бул төмөнкү ченемдик укуктук актылар менен тастыкталат:

- Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2023-жылдын 16-майындагы №252 "Башталгыч кесиптик билим берүү мекемелеринде берилүүчү кесиптердин тизмесин бекитүү жөнүндө" токтому (бир кесиптин ичинде беш адистикке чейин жалпысынан 159 кесип);
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 21-августундагы "2019-2020 окуу жылына орто кесиптик билим берүү мекемелерине кабыл алуу үчүн адистиктердин тизмесин жана бюджеттик орундардын санын бекитүү жөнүндө" №415 токтому (жалпысынан 80 окутуу багыты);
- Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин 2025-жылдын 15-сентябрындагы "Жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарттарын бекитүү жөнүндө" №1179/1 буйругу (жалпысынан 450 окутуу багыты).

Регионалдык анализдин негизинде, саналып өткөн ченемдик укуктук актылардын бирине да кирбеген кесиптер аныкталды.

Кыргыз Республикасынын аймактары	Жаңы кесиптер
Жалал-Абад облусу	<ul style="list-style-type: none"> • картографиялык техник / ГИЦ адиси; • SMM адиси; • коопсуздук боюнча адис.
Ысык-Көл облусу	<ul style="list-style-type: none"> • кемчиликти аныктоочу адис (дефектоскопист); • жаңдоо тилинин котормочусу.
Нарын облусу	<ul style="list-style-type: none"> • SMM адиси; • реставрациялоочу сүрөтчү; • картографиялык техник / ГИЦ адиси.
Ош облусу	<ul style="list-style-type: none"> • жаңдоо тилинин котормочусу; • энтомолог адиси; • дөңгөлөк монтаждоочу; • коопсуздук боюнча адис; • картографиялык техник / ГИЦ адиси.
Талас облусу	<ul style="list-style-type: none"> • SMM адиси; • картографиялык техник / ГИЦ адиси.
Чүй облусу	<ul style="list-style-type: none"> • SMM адиси; • металл куюучу жана эритүүчү уста; • пластмассадан буюм жасоочу адис; • металлдан форма жасоочу адис (волочильщик); • бастыруучу (опрессовщик).
Бишкек шаары	<ul style="list-style-type: none"> • SMM адиси; • басмакана өндүрүшү үчүн киномонтаждоочу; • пластмассадан буюм жасоочу адис; • картографиялык техник / ГИЦ адиси; • техник-ортопед (ортопедиялык протездер).
Ош шаары	<ul style="list-style-type: none"> • SMM адиси; • энтомолог адиси;

- дөңгөлөк монтаждоочу;
- коопсуздук боюнча адис;
- пластмассадан буюм жасоочу адис.

Талдоо көрсөткөндөй, республиканын бардык аймактарында эң көп суроо-талапка ээ болгон кесиптер SMM адиси жана ГИЦ адиси болуп саналат. Бул экономиканын санариптештирилишине жана калктын санариптик платформаларды жана интернет ресурстарын активдүү колдонушуна байланыштуу.

Берилген маалыматтын негизинде Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине төмөнкү чечимдерди сунуштоого болот:

- аныкталган адистиктер боюнча жаңы билим берүү программаларын киргизүү же ушул багыттарды камтуу үчүн учурдагы программаларды кеңейтүү;
- жаңы адистиктер киргизилиши керек болгон кесиптик билим берүү деңгээлин аныктоо;
- эгерде аныкталган адистиктер башка аталыштагы учурдагы программалар менен камтылган болсо, жаңы программаларды ишке ашыруудан же учурдагы программаларды кеңейтүүдөн баш тартуу;
- аныкталган адистиктерди тиешелүү ченемдик укуктук актыларга (кесиптердин тизмесине) киргизүү.

Кадрларды даярдоодо жумшак көндүмдөрдү киргизүү боюнча сунуштар

Бул изилдөөнүн жыйынтыктары кесипкөйлүктү гана эмес, жумшак көндүмдөрдү да өнүктүрүүнүн маанилүүлүгүн баса белгилейт. Ошондуктан, кесиптик билим берүү системасынын бардык деңгээлдеринде жумшак көндүмдөрдү окутууга интеграциялоо боюнча сунуштар иштелип чыкты.

Алты негизги багытта көндүмдөрдү ишке ашыруу сунушталат:

- баарлашуу жана кызматташтык;
- өмүр бою билим алуу;
- өзүн-өзү башкаруу;
- санариптик сабаттуулук;
- каржылык сабаттуулук;
- жумушка орношуу.

Эл аралык практикада бул көндүмдөр өзүнчө темалар катары же өзүнчө сабактардын ичинде окутулбайт, тескерисинче, тиешелүү окуу материалдарын жана окутуу ыкмаларын колдонуу менен кесиптик компетенцияларды окутуу процессине интеграцияланат.

5. Акыркы жыйынтыктар

Эмгек рыногун талдоо көрсөткөндөй, жумушсуздуктун деңгээлинин төмөндүгүнө (4,1%) карабастан, Кыргызстанда эмгек сунушу менен суроо-талаптын ортосундагы олуттуу түзүмдүк жана аймактык дисбаланс сакталып калууда.

Эң көп суроо-талапка ээ болгон кесиптерге тигүүчүлөр, официанттар, айдоочулар, elektrikтер, таңгактоочулар, ашпозчулар жана ширетүүчүлөр кирет. Ошол эле учурда экономика, юриспруденция, бухгалтердик эсеп жана мамлекеттик кызмат боюнча жогорку билими бар адистердин ашыкча саны бар. Натыйжада, жумуш издегендер өз тармагында жумуш таба алышпайт, ал эми жумуш берүүчүлөр керектүү көндүмдөргө ээ кызматкерлерди таба алышпайт, сандык жумушсуздуктун төмөн деңгээли жана сапаттык жумушсуздуктун жогорку деңгээли байкалат. Жергиликтүү жумуш издегендердин арасында популярдуу болбогон, квалификациясы төмөн, көп көлөмдөгү кесиптерде жетишсиздик өзгөчө курч, бул мигрант жумушчулардын (Пакистандан, Бангладештен, Индиядан) тартылышына алып келет.

Жумушчу күчү эң чоң жетишсиздик болгон аймактар: Жалал-Абад, Ош, Талас жана Ысык-Көл облустары жана Ош шаары, ал жерде айрым кесиптер боюнча бир талапкерге 15-58 бош орун туура келет, бул жумушчу күчү менен камсыз болуунун өтө алсыздыгын көрсөтүп турат. Чүй облусу жана Бишкек шаары эмгек рыногунун салыштырмалуу тең салмактуулугун көрсөтүп турат, бирок жогорку билимдүү адистердин арасында, айрыкча кызматтык, административдик жана мамлекеттик секторлордогу кызмат орундары үчүн жогорку атаандаштык бар. Жумушсуздуктун эң төмөнкү деңгээли Ош (1,4%) жана Талас (2,0%) аймактарында байкалган, бирок бул эч кандай көйгөйлөр жок дегенди билдирбейт: бул аймактарда кесиптик түзүмдө да дисбаланс бар. Азыркы кырдаал өлкө ичинде жумуш менен камсыз кылууну жана эмгек миграциясын шыктандыруу үчүн аймактык программаларды иштеп чыгууну талап кылат. 15-35 жаштагы жаштардын жогорку пайызынын фонунда (70%дан ашыгы Бишкекте жана Чүй, Ош жана Жалал-Абад облустарында жашашат). Ал жерде төмөнкүлөр байкалууда:

- Жергиликтүү аймактарда жумушка орношуу мүмкүнчүлүктөрүнүн чектелүүлүгү;
- Сууроо-талапка ээ тармактарда (курулуш, кийим тигүү, МКТ, медицина жана билим берүү) кесиптик билим берүүнүн жетишсиздиги;
- Даярдалган адистердин сунушу менен жумуш берүүчүнүн муктаждыгынын ортосундагы дисбаланс.

Бул жаштарды төмөнкүлөргө түртөт:

- Эмгек миграциясы;
- Жумуш менен камсыз кылуу кепилденбеген кошумча билим алуу;
- Кесибинен тышкары же бейформал сектордо иштөө.

Билим берүү системасы заманбап экономикалык талаптарга жооп бербейт

Жумуш менен камсыз болууну баалоо методологиясы (окууну аяктагандан кийинки алгачкы алты айдын ичинде жумушка орношкондор жана жумуш издегендер кирет) жана адистиктердин аталыштарынын так эместиги объективдүү талдоону кыйындатат. Бирок, төмөндөгүдөй кыскача жыйынтык чыгарууга болот.

Кыргызстандагы кесиптик билим берүү системасы студенттердин окутуу деңгээлдери боюнча натыйжасыз бөлүштүрүлүшүн көрсөтүп турат. Жогорку кесиптик билим берүү системасы тездик менен өсүүнү улантууда (2018-жылдан 2022-жылга чейин +38%), ал эми башталгыч жана орто кесиптик билим берүү орточо темп менен кеңейүүдө. Бул "тескери пирамидага" алып келет, мында университет студенттеринин саны колледждердеги жана кесиптик окуу жайларындагы студенттердин санынан бир топ ашып түшөт. Бул эмгек рыногунун жогорку билимдүү адистер (экономика, юриспруденция, эл аралык мамилелер) менен ашыкча толтурулушуна алып келет жана жаш адистердин жумушка орношуусуна таасир этет. Бүтүрүүчүлөрдүн саны менен жумушка орношуу деңгээлинин ортосунда, айрыкча гуманитардык жана социалдык-экономикалык дисциплиналар боюнча чоң айырмачылык байкалат.

Учурдагы кесиптик-техникалык окуу жайларынын жана колледждердин программалары дайыма эле рыноктун муктаждыктарына жооп бере бербейт жана жаңыртууну талап кылат. Орто кесиптик билим берүүдө бүтүрүүчүлөрдүн бүтүргөн жылы иштей баштаган пайызы 56,5% түзөт, бул төмөнкүлөрдү көрсөтөт:

- же окутуунун анча маанилүү эместиги;
- же жогорку окуу жайларында, айрыкча медицина жана билим берүү тармактарында үзгүлтүксүз билим алууга көңүл буруу.

Кесиптик билим берүү системасында бүтүрүүчүлөрдүн көпчүлүгү ашпозчулар, ширетүүчүлөр, тигүүчүлөр жана трактор айдоочулары. Бирок, көптөгөн негизги кесиптердин (тармактык адистер, зергерлер ж.б.) квалификациясы жетишсиз. Көптөгөн кесиптер бир гана аймакта даярдалат, бул жергиликтүү деңгээлде кыйынчылыктарды жана аймактык деңгээлде адистердин жетишсиздигин жаратат.

Билим берүү системаларынын бири да (коммерциялык эмес, орто же жогорку билим берүү) бүгүнкү күндөгү рынокто суроо-талапка ээ болгон жаңы, санариптик жана колдонмо кесиптердин толук спектрин камтый албайт: социалдык медиа адистери, геомаалыматтык системалар (ГИС/ГИЦ) адистери, кемчиликтерди аныктоочу адис, искусствону калыбына келтирүүчүлөр жана башкалар. Бул жетишсиздик, айрыкча, мындай адистиктер таптакыр жок же бекитилген программалык тизмелерге кирбеген аймактарда курч. Бул билим берүү мекемелеринин өзгөрүп жаткан эмгек суроо-талабына ыңгайлашуусунун чектелүү экендигин көрсөтүп турат.

Окутуу жана кайра даярдоо зарылдыгы

Кайра даярдоо жана кесиптик өнүктүрүү институттары өнүкпөгөн - кызматкерлердин аз гана пайызы кошумча окутуудан өтүшөт, айрыкча МКТ, тилдер жана менеджмент боюнча. Кызматкерлердин болжол менен 60-100%ы ички окутуудан өтүшөт, айрыкча эмгекти коргоо жана коопсуздук, ошондой эле кардарлардын талаптарына жооп берүү боюнча. МКТга, чет тилдерге, каржыга жана менеджментке аз көңүл бурулат - бул компетенцияларга суроо-талаптын өсүшүнө карабастан, окутуунун 10%дан азы жүргүзүлөт. Жеке курстар бухгалтерлерди, IT адистерин жана менеджерлерди окутууда маанилүү ролду ойнойт, бирок расмий билим берүү системасында ийкемдүүлүк жетишпейт.

Жаштарды окутуу жана жумушка орноштуруу системасындагы негизги карама-каршылыктар

Ошентип, Кыргызстандагы кадрларды даярдоо системасы эмгек рыногунун учурдагы жана келечектеги муктаждыктарын талдоосуз, токтоп калуу негизинде иштеп жатат. Кыргызстандын эмгек рыногу активдүү трансформацияланууда: жумушчу жана колдонмо кесиптерге, ошондой эле адистештирилген компетенцияларга ээ кадрларга суроо-талап өсүүдө. Ошол эле учурда, салттуу тармактарда (экономика, юриспруденция) жогорку билимдүү кадрлардын ашыкча сунушталышы адистерди даярдоо системасын кайра түзүү, аны экономиканын реалдуу муктаждыктарына жакшыраак ыңгайлаштыруу талап кылынат.

Кыргыз Республикасынын билим берүү системасын жана эмгек рыногунун муктаждыктарын салыштыруу (2022–2025-жылдарга карата)

Параметр	Билим берүү системасы	Эмгек рыногунун муктаждыктары	Байкалган ажырым / көйгөй	Мүмкүнчүлүктүү чечим
Даярдыктын деңгээлдери	Негизинен жогорку кесиптик билим берүү (ЖКБ) студенттери - 227 000, ал эми башталгыч кесиптик билим берүү (БКБ) боюнча 33 000 жана орто кесиптик билим берүү (ОКБ) боюнча 108 000.	Жумушчуларга жана орто деңгээлдеги адистерге суроо-талап жогору	Дисбаланс - билим берүүнүн "тескери пирамидасы"	Мамлекеттик тапшырыкты кайра бөлүштүрүү, кесиптик жана орто кесиптик билим берүүнү илгерилетүү
Жумушчу адистиктер (БКБ)	Айрым кесиптер боюнча окутуу жетишсиз.	Суроо-талап жогору кесиптер: курулуш жумушчулары, ширетүүчүлөр, электриктер, трактор айдоочулары, тигүүчүлөр, ашпозчулар	Географиялык камтуунун жоктугу	Мобилдик программаларды ишке ашыруу, аймактарда жаңы окутуу программалары, жумуш берүүчүлөр менен өнөктөштүк, кош билим берүү (дуалдык билим берүү)

ОКБ (медициналык, педагогикалык, экономикалык багыттар)	Эң ири бүтүрүүчүлөр: педагогика, фармацевтика, медайымдык иши.	Мугалимдерге жана медайымдарга суроо-талап жогору, бирок бухгалтерлердин, дыйкандардын жана техниктердин жетишсиздиги да бар	Географиялык камтуунун жоктугу	Мобилдик программаларды ишке ашыруу, аймактарда жаңы окутуу программалары, жумуш берүүчүлөр менен өнөктөштүк, кош билим берүү (дуалдык билим берүү)
ЖКБ	Эң ири бүтүрүүчүлөр: экономика, филология, педагогика.	Инженерлерге, медициналык кызматкерлерге, IT адистерине, мугалимдерге жана энергетика кызматкерлерине суроо-талап жогору	Гуманитардык, экономика жана юридикалык адистердин ашыкча даярдалышы. Техникалык кадрлардын жетишсиздиги	Практикага багытталган окутууну күчөтүү. Студенттерди STEM программаларына кайра бөлүштүрүү
Окутууларды аймактык муктаждыктарга ылайыкташтыруу	Борборлоштуруу: негизги билим берүү мекемелери - Бишкек, Ош.	Аймактарда, айрыкча курулушта, айыл чарбасында жана логистикада көндүмдөрдүн жетишсиздиги	Аймактык дисбаланс	Аймактык колледждерди жана лицейлерди күчөтүү, кош билим берүү
Кесиптердин ийкемдүүлүгү жана жаңыртылышы	Кесиптердин/адистиктер дин тизмеси жай жаңыланып турат.	Жаңы кесиптер пайда болууда: товар сатуучу, таргетинг боюнча адис, маалымат аналитиги, дрон оператору ж.б.	Билим берүү рыноктон 3-5 жылга артта калууда	Билим берүү стандарттарын тез адаптациялоо, модулдук жана ийкемдүү программаларды ишке ашыруу
Жумуш берүүчүлөр менен байланыш	Чектелген, фрагменттелген.	Жумуш берүүчүлөр начар окутууга нааразы	Теория менен практиканын ортосундагы ажырым	Кош (дуалдык) билим берүүнү кеңейтүү, кесиптик стандарттарды иштеп чыгуу
Иш менен камсыз кылууну көзөмөлдөө системасы	Ошондой эле жумуш издегендерди камтыйт.	Иш менен камсыз болуунун реалдуу деңгээлин чагылдырбайт		Методологияны кайра карап чыгуу. Кесиптик билим берүүнүн бардык деңгээлдеринде 6 жана 12 айдан кийин көзөмөлдөө менен бирдиктүү мониторинг методологиясын киргизүү

Моделге негизделген сунуштар

1. Кесиптердин тизмесин Агартуу министрлигинин, Эмгек жана социалдык коргоо министрлигинин, Экономика жана коммерция министрлигинин жана бизнестин катышуусу менен эки жылда бир жолу жаңыртып туруу.
2. Эмгек рыногунда пайда болгон жаңы кесиптерди эске алуу менен, жумушчулардын жумуш орундарынын, кызматкерлердин кызмат орундарынын жана эмгек акынын классификациясынын улуттук классификаторун жаңыртуу.
3. Кадрларды даярдоо үчүн мамлекеттик тапшырык системасын реалдуу суроо-талапка ылайык реформалоо.
4. Окутуунун бардык деңгээлдеринде санариптик компетенцияларды өнүктүрүү.
5. Регионалдык билим берүү борборлорун түзүү (Жалал-Абад, Нарын жана Таласта).
6. Кесиптик билим берүүнүн бардык деңгээлдериндеги бүтүрүүчүлөр үчүн бирдиктүү стандарттар жана ачык-айкын методология менен узак мөөнөттүү мониторинг системасын ишке ашыруу (бүтүргөндөн кийин 6, 12 жана 24 ай).
7. Өзгөрүп жаткан экономикалык муктаждыктарга ылайык жаңы билим берүү программаларын ишке ашыруу системасын иштеп чыгуу.
8. Аймактык билим берүү мекемелерин аймактык экономикалык талаптарга ийкемдүү жооп кайтарууга үндөө;
9. Билим берүү мекемелери менен жумуш берүүчүлөрдүн ортосундагы байланышты чыңдоо механизмдерин иштеп чыгуу.
10. Кайра даярдоо курстарын активдүү өнүктүрүүгө көмөктөшүү.

11. Майыптуулугу бар адамдар үчүн жумуш менен камсыз кылуу инфраструктурасын өнүктүрүү.

6. 2026–2030-жылдарга эмгек рыногунун муктаждыктарын болжолдоо

Талдоонун негизинде 2030-жылга чейин эмгек рыногунун муктаждыктарын болжолдоого болот. Болжолдоонун методологиялык ыкмасы төмөнкүлөрдү камтыйт: 2018–2022-жылдарга бүтүрүүчүлөрдүн жана жумуш менен камсыз болуунун динамикасын талдоо, Кыргыз Республикасынын стратегиялык өнүктүрүү программаларынын анализи жана кадрларга болгон суроо-талаптын өзгөрүшүнүн негизги кыймылдаткыч күчтөрү.

2030-жылга чейин кадрларга болгон суроо-талаптын өзгөрүшүнүн негизги кыймылдаткычтары

Фактор	Күтүлүүчү таасирлер
Демографиялык түзүлүш (15–35 жаштагы жаштардын өсүшү)	Жумушчу күчүнүн көбөйүшү
Мамлекеттик кызматтарды жана бизнести санариптештирүү	IT адистерине, аналитиктерге жана техниктерге суроо-талаптын жогорулашы IT адистерине, маалымат инженерлерине, киберкоопсуздук адистерине жана санариптик платформа адистерине коюлган талаптар.
Артыкчылыктуу экономикалык тармактар (2030-жылга чейинки программалык документтерге ылайык). Курулушту жана Логистика хабын өнүктүрүү. Индустриялаштыруу жана жогорку кошумча нарктагы өндүрүштү өстүрүү. Өндүрүш өнөр жайын жана технологиялык кластерлерди өнүктүрүү. Айыл чарба тармагын чыңдоо. Энергетика. Жашыл технологияларды ишке ашыруу. Тейлөө тармагынын өсүшү. Туризм.	Курулуш жумушчуларына, электриктерге жана логисттерге суроо-талап өсүүдө. Темир жол инфраструктурасы жана курулушуна байланыштуу логистика жана жүк ташуу кызматкерлерине, темир жол укугу жана логистикалык келишимдер боюнча адистешкен юристтерге, темир жол бухгалтериясы жана логистикалык системалары боюнча адистешкен IT адистерине, экологдорго жана өнөр жай коопсуздугу боюнча адистерге муктаждык бар. Инженерлерге, технологдорго жана жабдууларды жана автоматташтырылган өндүрүш линияларын иштетүү көндүмдөрүнө ээ жумушчуларга муктаждык бар. Кийим тигүү боюнча адистерге суроо-талап болот. Фермерлерге, айыл чарба инженерлерине жана айыл чарба продукцияларын кайра иштетүү, сактоо технологиялары жана логистикасы боюнча адистерге суроо-талап өсүүдө. Туруктуу өнүгүү боюнча адистерге жана экологиялык аудиторлорго суроо-талап бар. Жашыл технологиялар боюнча адистерге жана кайра жаралуучу энергия боюнча инженерлерге суроо-талап бар. Мейманкана тармагынын адистерине, тейлөө адистерине, мейманкана менеджерлерине, гиддерге, туризм боюнча IT адистерине, ашпозчуларга жана официанттарга суроо-талап бар.
Эмгек миграциясынын уланып жаткан тенденциясы	Аймактарда инженерлердин, дарыгерлердин жана мугалимдердин жетишсиздиги. Өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдөн квалификациясы төмөн жумушчу күчүнүн агымы.
Жаңы кесиптер жана жумуш менен камсыз кылуунун ийкемдүү формалары	Фриланстарды, аралыктан иштөөнү жана платформалык жумушту (санариптик платформалар аркылуу) өнүктүрүү. Көптөгөн жаш адистер Кыргыз Республикасында иштеп жатып, дүйнөлүк рынокто иштешет.
	Курулуш ишинин тез өсүшү. Шаардыктарга, куруучуларга, архитекторлорго, инженерлерге жана дизайнерлерге болгон суроо-талап.

Шаарлашуу жана турак жайларды / инфраструктураны куруу	
Билим берүүнүн ролун жогорулатуу	Билим берүү системасына талаптардын өсүшү. Билим берүү мүмкүнчүлүктөрүнүн кеңейиши. Кесиптик жана орто кесиптик билим берүүдө жогорку сапаттагы мугалимдерге, тарбиячыларга жана насаатчыларга, ошондой эле билим берүү программаларын иштеп чыгуучуларга болгон суроо-талап. Ийкемдүү окутуунун жана кайра даярдоонун маанисинин өсүшү.
Эл аралык интеграция, глобалдашуу	Кыргыз Республикасынын транзиттик жана тейлөө платформасы катары позициясын бекемдөө

Сунушталган божомолдоо методологиясын колдонуу менен маалыматтарды салыштыруу аркылуу 2030-жылга чейин суроо-талапка ээ боло турган негизги кесиптерди аныктоого болот.

2030-жылга чейин эң көп суроо-талапка ээ болгон кесиптердин божомолу

№	Кесип	Көндүмдөр / билимдер / талаптар	Эң жогорку суроо-талапка ээ шаарлар/аймактар
1	Логистика / Жүк ташуу / Транспорт жана темир жолду башкаруу боюнча адистер	Логистика жаатындагы тажрыйба, темир жол тармактарын билүү, мультимодалдык схемалар, маршрутту пландаштыруу, IT системаларын билүү, жеткирүү чынжырын башкаруу.	Чүй облусу, Бишкек, Нарын облусу, транзиттик жолдорго жакын аймактар (чек аралар, транзиттик пункттар)
2	Өнөр жай өндүрүшү жана автоматташтыруу боюнча инженерлер/технологдор	Автоматташтыруу, робототехника, жасалма интеллект, өнөр жай машиналары менен иштөө жөндөмү, сапатты көзөмөлдөө, өндүрүш процесстерин долбоорлоо боюнча билим.	Өнөр жай борборлору, кайра иштетүү кластерлери (Ош шаары, Ош облусу, Чүй облусу, Ысык-Көл облусу), соода жана экспорттук зоналар
3	Жогорку деңгээлдеги жумушчулар (ширетүүчүлөр, экскаватор операторлору, жүктөөчү жабдуулардын операторлору, курама бетон орнотуучулар, каркас чогултуучулар, бетон жумушчулары)	Практикалык көндүмдөр, коопсуздук чараларын түшүнүү, машиналар жана жабдуулар менен иштей билүү.	Ири масштабдуу курулуш жана инфраструктуралык долбоорлор жүрүп жаткан аймактарда
4	IT адистери / чоң маалыматтар киберкоопсуздук	Программалоо, маалыматтарды талдоо, маалыматтардын коопсуздугу, булут чечимдери. Англис тилин билүү. Тез өзгөрүп жаткан технологияларга ыңгайлашуу жөндөмү.	Бишкек, интернетке кирүү мүмкүнчүлүгү жана инфраструктурасы бар аймактык борборлор, коворкинг-борборлору -жана технологиялык парктар
5	Жашыл энергия жана туруктуулук боюнча адистер / экологдор	Кайра жаралуучу энергия булактары (күн, шамал, гидроэнергетика), энергияны үнөмдөөчү технологиялар, инженерия, экологиялык стандарттар, туруктуу курулуш жөнүндө билим.	Тоолуу аймактар, гидроэлектр станциялары, кайра жаралуучу энергия потенциалы бар аймактар, чек ара жана айыл аймактары
6	Агроөнөр жай комплекси / айыл чарба кайра иштетүү боюнча адистер	Башкаруу, сактоо жана кайра иштетүү технологиялары, айыл чарба техникасы, айыл чарба инженерлери, продукциянын логистикасы, экспорт жана сапат стандарттары.	Агроөнөр жайы өнүккөн аймактар: Ош облусу, Баткен облусу, Талас облусу, Чүй облусу, Жалал-Абад облусу, Нарын облусу
7	Саламаттыкты сактоо жана социалдык кызмат көрсөтүү боюнча адистер (дарыгерлер, медайымдар, коомдук саламаттыкты сактоо адистери)	Билим берүү талаптарынын жогорулашы, адистешүү, телемедицина, алдын алуучу жардам көрсөтүү көндүмдөрү, заманбап оорулар жөнүндө билим, саламаттыкты сактоону башкаруу.	Бүткүл республика, айрыкча алыскы жана айыл жерлеринде кадрлардын жетишсиздиги байкалууда.
8	Мугалимдер, педагогдор, окутуу / кайра даярдоо боюнча адистер	Билим берүү талаптарынын жогорулашы. Аралыктан окутуу, санариптик педагогика, адистештирилген окутуу (логистика,	Бүткүл республика боюнча, айрыкча алыскы жана айыл жерлеринде, кадрлардын жетишсиздиги байкалууда.

		IT, жашыл технологиялар, туризм жана тейлөө) жана тил көндүмдөрү боюнча көндүмдөр.	
9	Кызмат көрсөтүү жана туризм боюнча адистер	Экскурсиялык кызматтар, туризм маркетинги, мейманкана башкаруу, гиддер, чет тилдер, санариптик маркетинг.	Туристтик потенциалы бар аймактар, транспорттук түйүндөр катары Бишкек жана Ош
10	Мамлекеттик башкаруу, жана пландаштыруу долбоорлорду мониторингдөө боюнча адистер	Долбоорлор, гранттар, инвестициялар менен иштөө жөндөмү, стандарттарды, жоболорду, туруктуу өнүгүүнү жана ачык-айкындуулукту билүү.	Борбордук бийлик органдары, аймактык администрациялар, чек ара аралык кызматташтык долбоорлору